

**VESISTÖKUNNOSTUSHANKE
VESKU**

HANKESUUNNITELMA

1.6.2019 - 30.11.2020

SISÄLTÖ	SIVU
1. HANKKEEN KUVAUS	3
1.1 Hankkeen tausta ja tarve	3
1.2 Hankkeen tavoitteet	4
1.3 Hankkeen tulokset	6
1.4 Hankkeen hyödyt	6
1.5 Hankkeen riskit ja niihin varautuminen	7
2. VESIENHOITOALUEET JA TOIMENPITEET	7
2.1 Liittyminen vesienhoidon toimenpideohjelmaan	7
2.2 Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalue	8
2.3 Kemijoen vesienhoitoalue	9
3. HANKKEEN ORGANISOINTI	11
3.1 Hankkeen toteuttaja	11
3.2 Hankealue ja kohderyhmät	11
4. HANKKEEN TOTEUTUS	12
4.1 Hankkeen painopistealueet	12
4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet	12
4.3 Yhteistyökumppanit, tehtävät ja vastualueet	16
4.4 Toteutusaikataulu	17
5. VESIOIKEUDELLISEN LUVAN TARVE	17
6. RAHOITUS	17
6.1 Rahoitussuunnitelma	17
7. TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI	18
KUSTANNUSARVIO	19
LIITTEET	
Vesku-info loppuraportti	

LAPIN VESISTÖKUNNOSTUSHANKE -VESKU

1 HANKKEEN KUVAUS

1.1 Hankkeen tausta ja tarve

Lapin vesistöjen ekologinen tila on yleisesti hyvä, mutta hyvää huonommassa tilassa olevia vesistöjä on etenkin Etelä- ja Länsi-Lapin alueella. Näillä alueilla vesistöjen hyvän tilan saavuttaminen edellyttää runsaasti toimenpiteitä. Vesipolitiikan puitedirektiiviä toteuttava laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (2004) edellytti, että vesien hyvä tila olisi saavutettu vuonna 2015 mutta monin paikoin tavoitetasoa ei ole saavutettu. Lisäaikaa tarvitsevien vesistöjen osalta hyvä ekologinen tila on saavutettava viimeistään vuonna 2027. Tavoitteeseen pääsemiseksi kaikille Suomen seitsemälle vesienhoitoalueelle on laadittu vesienhoitosuunnitelmat ja niihin liittyvät toimenpideohjelmat.

Lapin järvi- ja virtavesissä on runsaasti kunnostustarvetta. Maa- ja metsätalous, turvetuotanto sekä haja-asutus kuormittavat alueen vesistöjä aiheuttaen liettymistä ja rehevöitymistä. Monet järvet ovat ajoittain sisäisen kuormituksen tilassa. Rehevöitymisestä kärsivien järvien kalaston rakenne on rehevöitymiskiirteen seurauksena muuttunut särkikalavaltaiseksi ja järvikalojen keskikoko on pienentynyt. Ravintoketjun vääristyminen edelleen lisää järvien sisäistä kuormitusta. Rehevöityvissä järvissä vesikasvit valtaavat alaa ja niitotarve kasvaa.

Lapissa virtavesien morfologiaa on muutettu eri tarpeita varten toteutettujen perkausten vuoksi. Vaikka maakunnassa on toteutettu mittavia virtavesien kunnostuksia, osa peratuista, erityisesti pienemmistä virtavesistä on edelleen kunnostamatta ja kunnostettujen virtavesien rakenteiden, kuten esim. kutualueiden hoitoa ei ole järjestetty. Kunnostus- ja hoitotoimenpiteiden toteuttaminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä.

Vesistökuunnostusten toteuttamisessa alueellisilla Ely-keskuksilla on supistuva rooli. Valtion rahoitusta ohjataan nyt avustuksina yhdistyksille sekä muille toimijoille. Vesienhoidon tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan uusia toimijoita. Vesilain mukaan vesistöjen kunnostus- ja hoitovastuu kuuluu vesialueen omistajalle eli osakaskunnille, mutta yhdistykset, vesioikeudelliset yhteisöt ja kunnat voivat myös ottaa vastuun vesistöjen kunnostuksista ja hoidosta. Eri toimijat tarvitsevat koulutusta ja opastusta muun muassa vesistöjen tilan arviointiin, kunnostusmahdollisuuksiin ja – menetelmiin liittyen. Useiden toteutettujen kunnostushankkeiden tuloksellisuus kärsii kohteiden jälkihoidon ja ylläpidon puuttumisesta. Paikallisten toimijoiden vesistökuunnostustyötä hankaloittaa osaamisen ja usein myös resursien puute. Yhdistyksiä, järjestöjä ja osakaskuntia tulee aktivoida sekä sitouttaa mukaan vesiensuojelutalkoisiin. Ilman uusia toimijoita vesienhoidon tavoitteita ei saavuteta.

Lapin luonnonhoidon alueellinen toteutusohjelma 2016 – 2020 sekä Maatalouden ohjelma-kauden 2014 - 2020 ympäristökorvausjärjestelmän mahdollisuudet vesiensuojelussa ja valuma-aluekunnostuksissa tulisi saada toimijoille tutuksi. Vesiensuojelussa tarvitaan tietotusta, motivointia ja innostavia esimerkkejä.

Pohjois-Pohjanmaan alueella on toteutettu Euroopan maaseuturahaston rahoittama ”Vesistöt ja Ympäristö Yhdessä Hyvään Tilaan-hanke VYYHTI”, jossa on aktivoitu paikallisia toimijoita oman lähivesistön kunnostamiseen ja hoitoon. Hanketoiminnan seurauksena on syntynyt uusia pienhankkeita sekä laajempia kunnostushankkeita, mikä on lisännyt kysyntää vesistö- ja kalatalousalan ammattilaisten tarjoamille palveluille.

Myös Lapissa on kysyntää ja tarvetta vastaavalle aktivointi, neuvonta- ja verkostoimishankkeelle. VYYHTI-hankkeen kokemukset, hyväksi havaitut käytännöt ja toimintamallit olisivat hyvin sovellettavissa myös Lapin tarpeisiin ja olosuhteisiin.

VESKU-hankkeen valmistelu on aloitettu Lapin Ely-keskuksen ja Osuuskunta Virtatiimin toimesta vuonna 2017, jolloin Virtatiimin toimesta laadittiin hankesuunnitelma ja haettiin hankkeelle rahoitusta maaseuturahastosta vuoden 2018 alussa. Hanke oli suunniteltu toteutettavaksi kaksi vuotisenä hankkeena, ja hankealue olisi kattanut koko Lapin maakunnan. Lapin Ely-keskuksen elinkeino-osasto ei kuitenkaan myöntänyt hankkeelle rahoitusta, koska hanke ei soveltunut maaseuturahaston kärkihanketeemoihin. Lapin Ely sai ympäristöministeriöstä noin 22 000 euron määrärahan ns. VESKU-hankkeen käynnistämiseksi. Tavoitteena oli käynnistää hanke tehokkaasti sekä informoida kohderyhmiä tulevasta hankkeesta. Tämä ”VESKU Info- hanke” toteutettiin 1.3. – 15.6. 2018 välisenä aikana. Tänä aikana hankkeelle haettiin rahoitusta paikallisesta Leader-toimintaryhmästä. Hankehakijana oli edelleen Osuuskunta Virtatiimi. Hankkeen kokonaisbudjetti pieneni 100 000 euroon. Peräpohjolan Leader ry:n hallitus hylkäsi hankehakemuksen vastoin toiminnanjohtajan esitystä (VESKU-info loppuraportti liitteenä).

1.2 Hankkeen tavoitteet

VESKU-hankkeen keskeisin tavoite on jalkauttaa VYYHTI-toimintamallit Lapin maakuntaan ensimmäisessä vaiheessa tämän hankesuunnitelman mukaisella pilotti-alueella. Tavoitteena on aktivoida paikallisia toimijoita omaehtoiseen ympäristön kunnostus- ja hoitotyöhön. Lisäksi hankkeen keskeisenä tavoitteena on edistää ja tukea paikallisten kunnostajien verkostoitumista niin alueellisesti kuin valtakunnallisestikin.

Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaan maakuntien alueella toteutettujen VYYHTI-hankkeiden sekä Verkostoilla tehoa vesienhoitoon -hankkeen kokemuksiä hyödynnetään kunnostusverkostojen ja niiden toimintamallien kehittelytyössä. Niin ikään hankealueen toimijoille tehdään tutuksi VYYHTI-hankkeessa hyväksi havaittuja vesistö- ja valuma-aluekunnostuksien toimintamalleja sekä ohjeistusta, jolla helpotetaan osakaskuntien, kyläyhdistys-

ten ja muiden mahdollisten toimijoiden valmiuksia toteuttaa pienimuotoisia vesistöjen kunnostus- ja hoitohankkeita. Toimijoille esitellään erilaisia soveltuvia mahdollisuuksia kunnostusten toteuttamiseen sekä kunnostushankkeen rahoittamiseen.

Vesistöjen kunnostustoimenpiteiden vaikutukset voivat jäädä vaillinaisiksi ja lyhytaikaisiksi, jollei ulkoista kuormitusta saada hallintaan. Siksi vesistöjen kunnostamisessa maa- ja metsätalouden kuormituksen vähentäminen on keskeisessä asemassa. Kuormitusta voidaan vähentää eri vesiensuojelutoimenpiteillä, joihin on olemassa erilaisia tukimuotoja, joita voivat hakea myös yhdistykset. Hankkeen avulla lisätään paikallisten vesistökuunnostajien sekä maa- ja metsätalouden toimijoiden välistä yhteistyötä.

Hankkeen tavoitteena on edistää hankealueen kuntien alueella vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanoa aktivoimalla ja opastamalla yhdistyksiä, kansalaisjärjestöjä, osakaskuntia ja muita toimijoita vesistöjen hoitajiksi. Hanke tarjoaa asiantuntija-apua pienimuotoisten, paikallisten vesistökuunnostus- ja hoitohankkeiden käynnistämiseksi. Hanke niin ikään aktivoi nuoria mukaan vesistökuunnostustoimintaan esimerkiksi työpajamuotoisten kunnostustempausten kautta.

Verkostoitumisen ja opastuksen kautta maaseudun yhteistoiminta lisääntyy ja yritystoiminnan kehittymisen edellytykset paranevat. Pohjanmaalla on ollut nähtävissä, että pienimuotoisten vesistökuunnostushankkeiden lisääntyminen luo uutta tarvetta ympäristönhoidon palveluille. Vesistökuunnostushankkeiden suunnittelu- ja esiselvitysvaiheessa tarvitaan usein asiantuntijapalveluita ja alan ammattilaisia. Toteutusvaiheessa tarvitaan koneyrittäjiä ja kuljetuskalustoa, ammattikalastajia ja kalastuksen erikoiskalustoa sekä majoitus- ja oheispalveluita. Virtavesien luontaisten arvokalakantojen vahvistumisen ja järvien kalaston rakenteen muuttaminen arvokalavaltaiseksi parantaa matkailun ja erityisesti luonto- ja kalastusmatkailun kehittämisen mahdollisuuksia. Toisaalta järvivesistä poistettavalle vähempiarvoisellekin kalamassalle on Suomen kalanjalostusteollisuudessa kasvava kysyntä, joka voi avata osaltaan uusia mahdollisuuksia. Paikallisia raaka-ainevirtojen käyttöä edistäviä toimenpiteitä tulee tukea.

Vesistöjen tilan ja monimuotoisuuden paranemisen myötä maaseudun vetovoimaisuus lisääntyy, kiinteistöjen arvo säilyy ja matkailuelinkeinojen toimintaedellytykset paranevat. Hankkeen avulla lisätään maaseudun viihtyvyyttä, säilytetään maaseutuperintöä, edistetään kylien ja maaseudun yhteisöjen yhteistoimintaa ja elinvoimaisuutta.

Hankkeessa on tavoitteena pitää yhteensä 8 kpl järjestöille, yhdistyksille, yrityksille ja osakaskunnille suunnattua yleisö- ja työpajatilaisuutta, joissa opastetaan eri toimijoita vesistöjen kunnostukseen ja hoitoon liittyvissä asioissa. Tilaisuuksien sisältöä on kuvattu tarkemmin kohdassa "4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet".

Kohderyhmille esitellään käytännön esimerkkejä kunnostus- ja hoitokohteista lähinnä esittelymateriaalien avulla. Esittelykohteet voivat sijaita myös hankealueen ulkopuolella, jolla

kehitetään vesistökuunnostajien ylimaakunnallista verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen leviämistä hankealueelle.

1.3 Hankkeen tulokset

Osakaskuntien, yhdistysten ja muiden toimijoiden tieto ja osaaminen vesistökuunnostuksiin liittyen paranee vähintään 70:n yleisötilaisuuksiin ja työpajatoimintaan osallistuneen aktiivin myötä. Alalle tulee uusia toimijoita ja vesien hoidon piiriin saadaan uusia kohteita. Vesialueiden omistajien ja muiden potentiaalisten toimijoiden välinen yhteistyö kehittyy. Paikallisia vesienhoitoyhdistyksien perustamista edistetään. Osa hankealueen järjestäytymättömistä osakaskunnista järjestäytyy sekä osakaskunnat yhdistävät järvien vesialueita, jolloin lähivesien kunnostus- ja hoitotyö tehostuu.

Hankkeen vaikutuksesta syntyy ympäristön kunnostus- ja hoitosuunnitelmia, joista osa toteutuu toimijoiden talkootyönä omalla rahoituksella. Osalle hankkeista haetaan rahoitus eri lähteistä kuten ELY-keskuksen myöntämistä vesistökuunnostusavustuksista. Rahoitusmahdollisuuksien opastaminen on tämän hankkeen yksi tehtävä.

1.4 Hankkeen hyödyt

Hankkeen avulla:

- Parannetaan vesien tilaa ja monimuotoisuutta sekä joki- ja järvimaisemaa.
- Edistetään verkostoitumisen kautta paikallisten toimijoiden välistä yhteistyötä.
- Edistetään maaseudun yhteisöjen yhteistoimintaa ja kylien elinvoimaisuutta.
- Lisätään paikallisten vesistökuunnostajien ja maa- ja metsätalouden toimijoiden välistä yhteistyötä ja osaamista.
- Vesistötieto ja kunnostusosaaminen paranee. Omatoiminen kunnostustoiminta lisääntyy.
- Vesistöjen virkistyskäyttö ja maaseudun vetovoimaisuus lisääntyvät
- Palautetaan kiinnostusta kotitarvekalastukseen.
- Lisätään maaseudun viihtyvyyttä, säilytetään maaseutuperintöä,
- Matkailuelinkeinojen ja kalatalouden toimintaedellytykset paranevat.
- Aktivoidaan nuoria mukaan vesistökuunnostustoimintaan.
- Lisätään uutta tarvetta erilaisille ympäristönhoidon palveluille ja sivuelinkeinoille.

1.5 Hankkeen riskit ja niihin varautuminen

Pääasiallinen hankkeen tavoitteiden saavuttamiseen liittyvä riski on, ettei yleisötilaisuuksiin, työpajoihin ja kunnostustempauksiin saada riittävästi osallistujia. Riskiin varaudutaan tehokkaalla tiedottamisella, jolla varmistetaan että mahdollisimman moni potentiaalinen osallistuja tavoitetaan. Tiedotuskeinoja ovat lehti-ilmoitukset, sosiaalinen media sekä olemassa olevat verkostot. Maakunnassa aktiivisuus vesistön hoitoon on lisääntynyt ja hankkeelle on havaittu olevan kysyntää, mikä osaltaan vähentää ennakoitua riskiä.

2 VESIENHOITOALUEET JA TOIMENPITEET

Vesienhoidon suunnittelussa vuosille 2016 – 2021 on tarkasteltu yksilöllisesti yli 100 ha:n järviä, minkä lisäksi tarkastelussa oli mukana joitakin tätä pienempiä tiedossa olleita ”ongelmajärviä”. Vesienhoidon tavoitteena on, että pinta- ja pohjavesien tila ei heikkene ja että vesistön tila on vähintään hyvä. Hankealueella on yhteensä useita järviä, jotka on luokiteltu tyydyttävään ekologiseen tilaan rehevyyden tai siihen liittyvien ongelmien vuoksi (mm. leväkukinnat, heikko happitilanne, runsas kasvillisuus tai umpeenkasvu). Lisäksi 8:n järven on todettu olevan riskissä hyvän tilan saavuttamisen suhteen (hyvä tila heikentynyt tai ongelmia eikä tietoa nykytilasta). Tyydyttävässä tilassa ja riskissä olevat järvet edellyttävät erilaisia toimenpiteitä tilan parantamiseksi.

Joet ja purot ovat ensisijainen ympäristö suurelle osalle harvinaistuneista tai uhanalaisista kaloista. Ne pienvedet, joissa on luontaisesti lisääntyviä taimen, nieriä-, siika-, harjus-, nahkiais-, rapukantoja ovat kalataloudellisesti arvokkaita.

Suurten ja keskisuurten jokien virtavesikunnostusten vähentyessä virtavesikunnostuksissa ollaan suuntautumassa enenevästi pienten jokien ja purojen kunnostuksiin. Oulujoen pohjoispuolisten alueiden pienvesistöjä ovat aikaisemmin muuttaneet etenkin maatalousmaan laajentamiseksi tehdyt kuivatukset ja sen jälkeen metsäojitukset sekä näihin ja puutavaran uittoon liittyvät purojen perkaukset. Metsäojitusten lisäksi metsäautotiet ovat heikentäneet lukuisten pienvesien tilaa. Kiintoainekuormituksen aiheuttama liettyminen ja perkauksista johtuvat biotooppimuutokset ovat vedenlaatumuutosten ja rehevöitymisen ohella usein keskeisiä tilaa heikentäneitä tekijöitä.

2.1 Liittyminen vesienhoidon toimenpideohjelmaan

Hankkeen keskeisenä tavoitteena on parantaa ja ylläpitää hankealueen järvi- ja virtavesien ekologista tilaa vesienhoitosuunnitelmien tavoitetason mukaisesti. Vesistökuunnostuskohdetut priorisoidaan pääosin vesienhoitosuunnitelmien mukaisesti.

2.2 Oulujoen – Iijoen vesienhoitoalue (VHA4)

Oulujoen Iijoen vesienhoitoalueen pohjoisella osa-alueella on paljon pieniä järviä ja lampia. Lukuisten pienten järvien ja lampien vedenpintoja on laskettu. Osalle järvistä ja lammista on muodostettu ns. puolikuivia alueita. Osittain lasketuissa järvissä haittana on usein liiallinen mataluus ja siitä johtuva rehevyys sekä nopeutunut umpeenkasvu. Osa pienistä järvistä ja lammista on eriasteisesti rehevöityneitä tai niitä uhkaa rehevöityminen. Rehevöityneet ja rehevöitymisuhassa olevat vedet sijoittuvat pääosin osa-alueen läntiseen osaan. Rehevöitymiskehitys johtaa järvissä sisäisen kuormituksen muodostumiseen ja voimistumiseen.

Taulukko 1. Vesienhoidon suunnittelussa vuosille 2016 – 2021 Oulujoen – Iijoen pohjois-osan rehevöityneille järville esitetyt toimenpiteet.

Nimi	Kunta	Järveen kohdistuvat toimenpiteet	Vaihe	Ulkoisen kuormituksen vähentämistoimenpiteet
Takajärvi	Ranua	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Ranuanjärvi	Ranua	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastuksen tehostaminen)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Kuhajärvi	Ranua	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Luiminkajärvi	Ranua	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastuksen jatkaminen)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Petäjajärvi	Ranua	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, niitto)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet

Riskijärviä:

Iso Kuukasjärvi, Saarijärvi (Ranua)

2.3 Kemijoen vesienhoitoalue (VHA5)

Pintavesien tilan arvioinnissa on tarkasteltu kaikkia vesienhoitoalueen vesimuodostumia, johon kuuluu 301 jokea tai joen osaa, 435 järveä ja viittä rannikkovesimuodostumaa. Pintavesien ekologinen tila on laajalti hyvä tai erinomainen lukuun ottamatta sisempiä rannikkovesiä ja keinotekoisia tai voimakkaasti muutettuja vesiä, jotka ovat pääosin tyydyttävässä tilassa. Vesienhoitoalueen jokien yhteenlasketusta pituudesta 21 % on erinomaisessa ja 74 % hyvässä ekologisessa tilassa. Tyydyttävässä tilassa on kahdeksan jokea, jotka muodostavat noin 4 % jokien pituudesta. Luokittelematta on kuusi jokea, jotka muodostavat noin 1 % jokien pituudesta. Haja- ja pistekuormituksen aiheuttaman ravinnekuormituksen takia rehevähköjä jokia esiintyy pääosin vesienhoitoalueen eteläosissa, Kemijoen alaosalla.

Kemijoen vesienhoitoalueen järvien pinta-alasta noin 14 % on erinomaisessa ja 44 % hyvässä tilassa. Tyydyttävässä tilassa on 21 järveä, jotka muodostavat noin 5 % järvien lukumäärästä, ja 39 % järvien pinta-alasta. Tämä johtuu siitä, että monet suurikokoiset keinotekoiset tai voimakkaasti muutetut järvet luokiteltiin tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Luokittelematta on yhteensä 12 järveä, jotka muodostavat noin 3 % järvien pinta-alasta.

Taulukko 2. Vesienhoidon suunnittelussa vuosille 2016 – 2021 Kemijoen vesienhoitoalueen rehevöityneille järville esitetyt toimenpiteet. Rovaniemen, Ranuan ja Simon vesistöt kuuluvat hankealueeseen.

Nimi	Kunta	Järveen kohdistuvat toimenpiteet	Vaihe	Ulkoisen kuormituksen vähentämistoimenpiteet
Pisajärvi	Rovaniemi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus	Selvitys	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Vuoskujärvi	Rovaniemi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastus, niitto)	Suunnittelu	Maatalouden ja metsätalouden alueelliset täydentävät toimenpiteet
Sierijärvi	Rovaniemi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Pöylijärvi	Kemijärvi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastus, niitto, pienialaiset ruoppaukset)	Käyttö ja ylläpito	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Severijärvi	Kemijärvi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, lisäveden johtamisen ja ilmastuksen tehostaminen, niitto)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Kostamonjärvi	Kemijärvi	Pienen rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastuksen tehostaminen)	Käyttö ja ylläpito	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Syväjärvi	Kittilä	Pienen rehevöityneen järven kunnostus	Selvitys	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Seipäjärvi	Sodankylä	Pienen rehevöityneen järven kunnostus	Selvitys	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet
Kelujärvi - Matalajärvi	Sodankylä	Suuren rehevöityneen järven kunnostus (tehokalastus, ilmastus?)	Toteutus	Maatalouden, metsätalouden ja haja-asutuksen alueelliset täydentävät toimenpiteet

Riskijärviä:

Peurajärvi, Penämöjärvi, Impiönjärvi, Roosinginjärvi, Saunajärvi (Ranua)
Toramojärvi (Rovaniemi)

VESKU-hankeeseen sisältyy Simon kunnan alueella Suomen metsäkeskuksen toteuttamana Simojokeen laskevan Iso –Tainijoen metsätalousmaiden vesiensuojelutoimenpiteiden tarvekartoitusta. Simojoki on ainoa kokonaan Suomen puolella oleva joki, jossa on oma luonnonvarainen merilohipopulaatio. Simojoki kuuluu Natura 2000-verkostoon. Simojoen veden laadun parantamisesta on tehty useita aloitteita. Iso-Tainijoen valuma-alue on

raskaasti ojitettu. Iso-Tainijoki on keskiaosaltaan myös voimakkaasti perattu maatalousmaiden kuivatus- ja tulvasuojelutoimenpiteenä. Paikalliset asukkaat ovat tehneet aloitteen Simon kuntaan uoman kunnostamisesta. VESKU-hanke pyrkii edistämään myös uomakunnostushankkeen etenemistä.

3. HANKKEEN ORGANISOINTI

3.1 Hankkeen toteuttaja

Hankkeen hallinnoijana toimii Osuuskunta Virtatiimi. Se on perustettu vuonna 2001 Simossa ja sen yhtenä toimialueena on toteuttaa maaseudun kehittämishankkeita. Tähän mennessä Osuuskunta Virtatiimi on myynyt ostopalveluina asiantuntijapalveluita erilaisiin vesistö-kunnostushankkeisiin, laatinut yrittäjien maksatushakemuksia, tehnyt kylien kehittämishankkeiden asiakirjoja ja hoitanut useiden tahojen kirjanpitoa. Suurin toimiala on tällä hetkellä maaseudun kotitalouksille tarjottavat palvelut. Viimeinen vahvistettu liikevaihto on 425 t euroa. Liikevaihtoennuste on kasvava.

Hankkeen projektikoordinaattorina toimii Eero Hiltunen. Hänellä on yli 20 vuoden kokemus vesistö-kunnostushankkeiden suunnittelusta ja vastaavasta neuvontatyöstä (VYYHTI ja Tiedottamalla parempaan vesien tilaan-hankeet) sekä alan kenttätutkimuksesta. Hankesihteerinä toimii Osuuskunta Virtatiimin toimitusjohtaja Minna Simoska. Hän on koulutukseltaan metsänhoitaja.

3.2 Hankeen kohderyhmät

Hankkeen kohderyhmiä ovat vesistöjen hoidosta kiinnostuneet toimijat koko hankealueella. Pääasiallinen kohderyhmä on osakaskunnat, kalastuskunnat ja vesienhoitoyhdistykset. Myös kyläyhdistykset, kansalaisjärjestöt, riistanhoitoyhdistykset ja erilaisia harrastuksia varten perustetut yhdistykset voivat toimia paikallisten vesistöjen kunnostajina. Hankkeen vaikutuksesta kohderyhmän osaaminen vesienhoidossa sekä tieto hoitotyön rahoitusmahdollisuuksista lisääntyy, mikä helpottaa uusien kunnostushankkeiden käynnistämistä omatoimisesti. Tällä on kohderyhmälle pysyvää lisäarvoa.

Vesistöjen kunnostus- ja hoitovastuu kuuluu vesialueiden omistajille, eli osakaskunnille, mutta yhdistykset, vesioikeudelliset yhteisöt ja kunnat voivat myös ottaa vastuuta kunnostuksista ja hoidosta. Näiden tahojen toimintaa vesistö-kunnostajina tai yleensäkin ympäristönhoitajina hankaloittaa tiedon puutteen lisäksi usein myös resurssien puute.

4 HANKKEEN TOTEUTUS

4.1 Hankkeen painopiste- ja toiminta-alue

Hankeen painopiste on sellaisissa vesistöissä, jotka ovat hyvää huonommassa ekologisessa tilassa. Lapin läänissä tällaisia vesiä on etenkin Länsi- ja Etelä- Lapin alueilla mutta myös Keski-Lapissa Rovaniemen alueella on kunnostustarpeessa olevia vesistöjä. Lisäksi hankkeessa parannetaan ja ylläpidetään myös hyvässä tilassa olevien vesistöjen tilaa ja käyttökelpoisuutta. Hankkeessa metsätalouden toimijat voivat esittää metsätalousmailta valuma-alueiden kunnostuskohteita toteutusohjelmassa esitetyiltä alueilta. Toteutusohjelma on osa alueellista ja kansallista metsäohjelmaa.

Hankealue rajautuu kuntajaon perusteella. Hankealueeseen ensimmäisessä vaiheessa kuuluu Ranua, Simo ja Rovaniemi.

4.2 Hankkeen sisältö ja toimenpiteet

Toimenpide 1: Toimijoiden aktivointi ja tiedon lisääminen

Hanke järjestää kattavasti hankealueen kohderyhmille suunnattuja yleisötilaisuuksia (yhteensä 8 kpl). Teoriapainotteiset tilaisuudet painottuvat yleisesti vesistöjen kunnostus- ja hoitotoimintaan. Tilaisuudet toteutetaan tarvittaessa toimijoiden tarpeiden mukaan työparajatyylisinä tilaisuuksina. Yleisötilaisuudet tarjoavat mahdollisuuden potentiaalisten kunnostajien ja hoitajien ohjautumiselle kunnostustarpeessa olevien vesistöjen äärelle. Vesienhoitosuunnitelmissa mainittuja hyvää huonommassa tilassa olevia vesistöjen sekä ns. riskivesistöjen kunnostusmahdollisuuksia arvioidaan yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa hankkeen järjestämissä tilaisuuksissa.

Yleisötilaisuuksissa:

- Esitellään hanketta ja sen tarjoamia palveluita
- Aktivoidaan toimijoita omaehtoiseen vesistön kunnostus- ja hoitotyöhön
- Kartutetaan osallistujien tietopohjaa esittelemällä:
  - vesistöjen kunnostuksissa ja hoidossa käytettävät yleisimpiä menetelmiä sekä tuloksia toteutetuista kunnostushankkeista
  - kunnostuksilla ja hoitotoimenpiteillä saatavia hyötyjä
- Valuma-alueella tarvittavien vesiensuojelutoimien yhteys kunnostusten tavoitteiden saavuttamisessa ja paikalliset ratkaisumallit yhteistyössä maa- ja metsätalouden toimijoiden kanssa
- Tarkastellaan toimintamahdollisuuksia, kuten lainsäädäntöä ja rahoituksen tarvetta sekä mahdollisia rahoituslähteitä.

- Kartoitetaan osallistujien ja järjestäjien tiedossa olevat vesistökuunnostus- ja hoitokohteet.

Hankkeen aikana tehdään myös osallistavia kunnostustempauksia ja -talkoita, joiden tavoitteena on aktivoida ja innostaa osallistujia omatoimiseen kunnostus- ja hoitotoimintaan. Osallistujien aktiivisuutta lisätään avoimella keskustelulla osallistujien kanssa. Kunnostustempaukset pyritään ohjaamaan pienimuotoisille, ns. yksinkertaisiin kunnostustoimiin soveltuville kohteille.

Suurempien kunnostushankkeiden osalta harjoituksia voidaan tehdä kunnostuksia täydentävinä toimina tai rakenteita ja tilaa ylläpitävillä toimilla. Tällaisia kunnostuskohteita voi olla esimerkiksi jokivesistön rajatun koskialueen kunnostus.

Työpajamuotoiset kunnostustempaukset:

- Tutustutaan erilaisiin kunnostettuihin kohteisiin, niillä käytettyihin menetelmiin käytäntöihin ja saavutettuihin tuloksiin.
- Kunnostustalkoot:
  - Purokunnostukset
  - Koekalastusten mitoitus ja järjestäminen. Jos toimijoilla on edellytykset, myös toteutus.
  - Ravintoketjukunnostusten organisointi ja jos toimijoilla edellytykset, myös toteutus.
- Opastetaan hankkeistamiseen eli omatoimiseen, pienimuotoiseen suunnitteluun sekä rahoituksen ja mahdollisten lupa-asioiden järjestämiseen.

Työpajoissa esitellään ja kehitetään yhdessä osallistujien kanssa ohjeistusta kunnostus- ja hoitohankkeiden toteutukseen. Tilaisuuksia järjestetään painottuen Ranuan ja Rovaniemen alueelle, missä kohdevesistöjä on eniten.

Toimenpide 2: Neuvonta

Suomessa toteutetuissa vastaavissa hankkeissa on havaittu, että yleensä paikalliset vesistö-kunnostushankkeet eivät käynnisty ilman henkilökohtaista neuvontaa ja asiantuntija-apua.

- Hanke antaa asiantuntija-apua vesistön kunnostuskohteiden nykytilan selvittämisessä ja kohdevesistön tilaa heikentävien syiden tunnistamisessa.
- Hanke laatii kohdevesistöjen kunnostusta ja hoitoa varten toimenpidesuosituksia.
- Hanke auttaa toimijoita vesilain edellyttämän luvan tarpeen arvioinnissa sekä toimenpiteiden vaatimien ympäristöilmoitusten laadinnasta.
- Hanke tarjoaa apua vesistökunnostushankkeiden rahoitusmahdollisuuksien kartoittamisessa.
- Hanke neuvoo myös maatalous- ja metsätalousalueiden vesiensuojeluratkaisujen toteuttamisessa. Toimijat ohjataan maatalousalueilla maatalouden ympäristötuen/ympäristökorvauksen piiriin.
- Metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden osalta Suomen metsäkeskus voi laatia itsenäisesti esimerkkisuunnitelman, joka voi olla yksityisillä tai kunnan metsätalousmailla. Esimerkkisuunnitteluala valitaan ensisijaisesti Lapin luonnonhoidon alueellisen toteutusohjelman painopistealueilta. Metsäkeskus kilpailuttaa toteuttajan. Valtion metsissä Metsähallitus vastaa mahdollisesta esimerkkisuunnitelmasta ja toimenpiteiden toteuttamisesta itsenäisesti.

Toimenpide 3: Esimerkkisuunnitelmat ja hankkeistamisen toimintamalli

Osallistujien omat ehdotukset alueidensa kunnostus- tai hoitokohteista laaditaan valmiiksi suunnitelmiksi asiantuntijoita hyödyntäen yhteisissä työpajatilaisuuksissa tai niistä saadun tiedon pohjalta. Tavoitteena on, että tällaisia suunnitelmia hankkeen seurauksena valmistuu vähintään 6 kpl.

Pienimuotoisten, realististen suunnitelmien valmistelun jälkeen keskitytään rahoitusmahdollisuuksiin ja kunnostushankkeiden eteenpäin viemiseen. Tässä vaiheessa mukana olleille, aktiivisimmille toimijoille tarjotaan toimintamalli, joka helpottaa hankkeiden käynnistymistä. Toimintamallin kehittäminen on hankkeessa yhtenä osatehtävänä, joten toimintamalli kehittyy koko ajan hankkeen aikana, myös näiden työpajatilaisuuksien avulla. Tärkeimmille tai laaja-alaista yhteistoimintaa vaativille esimerkkikohteille voidaan jatkaa kunnostus- tai hoitosuunnitelmien laatimista yhdessä vesialueiden omistajien sekä vesistökunnostajien – ja hoitajien kanssa. Hankkeen aikana tavoitteena on laatia kaksi esimerkkisuunnitelmaa, yksi järviolueelle ja yksi rajatulle virtavesialueelle. Suunnitelmat tulevat kaikkien vesistökunnostajien hyödynnettäviksi. Toimijoiden aktivointiin sisältyy myös osakaskuntien järjestäytymisen edistäminen.

- Hankkeessa kehitetään yhdistyksille, järjestöille ja muille toimijoille tarkoitettuja toimintamalleja sekä ohjeistusta kunnostus- ja hoitohankkeiden toteutukseen ja mahdolliseen hankkeistamiseen mukaan lukien tukien ja rahoituksen hakeminen.
- Hankkeessa kerätään kohteiden kunnostus- ja hoitosuunnittelua tukevia ohjeita, tietoa tukiperusteista ja tarvittavista luvista sekä asiakirjamalleja. Hankkeessa esitellään paikallisille toimijoille vesistöhoitohankkeen läpiviennin prosessikaavio.
- Hankkeessa selvitetään miten toimijat saadaan aktivoitua ja miten ohjata tuet sekä toiminta ympäristön kannalta vaikuttavimpiin kohteisiin.
- Laaditut esimerkkisuunnitelmat toimivat ohjeena maakunnan vesistökuunnostajille.

Toimenpide 4: Verkostoituminen

VESKU-hankkeen tavoitteena on edistää maakunnallisen ja vesistöaluekohtaisten vesienhoidon verkostotoiminnan käynnistämistä. Hankkeessa sovelletaan Pohjois-Pohjanmaan vesienhoidon verkoston (VYYHTI -verkosto) toimintamallia ja hyödynnetään vesistökuunnostusverkostojen asiantuntijoita (Verkostoilla tehoa vesienhoitoon – hanke ja Suomen ympäristökeskus).

Hankkeessa aktivoidaan ja tuetaan perustettavia vesistö- ja vesistöaluekohtaisia vesienhoidon verkostoja myös kehitetään hankealueella paikallisen tason vesienhoidon verkostoitumista. Hankkeessa monipuolistetaan aktiivisten kunnostustoimijoiden verkostoa erityisesti maa-, metsätalous- ja kalataloustoimijoilla. Myös nuoris- ja harrastejärjestöjä sekä kuntasektorin toimijoita aktivoidaan mukaan vesienhoitoon liittyvien verkostojen toimintaan.

Hankkeessa kehitetään osaltaan Vesistökuunnostajan karttapalvelua palvelemaan paremmin eri toimijoiden tarpeita sekä lisätään siihen erityisesti paikallisia kunnostustoimijoita (yhdistykset, osakaskunnat) palvelevia ominaisuuksia.

Hankkeessa kehitetään yhdessä paikallisten asiantuntijoiden kanssa Lapin olosuhteisiin ja toimintaympäristöön soveltuvat toimintamallit, joilla helpotetaan vesistökuunnostuksiin tähtäävien hankkeiden aloittamista ja pienten toimijoiden toimintaedellytyksiä.

- Paikalliset toimijat aktivoidaan verkostoitumaan paikallisesti ja valtakunnallisesti. Vesistökuunnostusverkostot toimivat paikallisten kunnostusryhmien tukena. Toimintamalli on mm. Pohjois-Pohjanmaalla havaittu erittäin kustannustehokkaaksi.
- Hanke toimii linkkinä paikallisten vesistökuunnostajien sekä maa- ja metsätalouden vesiensuojelusta vastaavien tahojen välillä sekä toimii em. toimijoiden välistä verkostoitumista.

4.3 Yhteistyökumppanit, tehtävät ja vastualueet

Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Lapin ELY-keskus, Suomen metsäkeskus, Suomen ympäristökeskus ja Länsi-Lapin ammatti-instituutin kalatalouden koulutusyksikkö, Kemijoen vesiensuojeluyhdistys ja Lapin maa- ja kotitalousnaiset.

Hanke tekee tiivistä yhteistyötä Verkostoilla tehoa vesienhoitoon- kärkihankeen kanssa. Hanke toimii yhteistyössä Metsähallituksen kanssa. Hankkeen osarahoittajana toimii Stora Enso.

Lapin elinkeino-, liikenne -ja ympäristökeskuksen vastualueet:

- Asiantuntija-apu

Suomen ympäristökeskuksen vastualueet:

- Vesistökunnostusverkostot
- Asiantuntija-apu

Suomen Metsäkeskuksen vastualueet:

- Valitulla pilottialueella kartoitetaan yksityisten metsän omistajien mailla metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden kehittämistarpeita ja arvioidaan yleissuunnittelun edellytyksiä yhteistyössä metsänomistajien, metsätoimijoiden ja yhteistyötahojen kanssa. Työssä hyödynnetään monipuolisesti erilaisia suunnittelumenetelmiä, monipuolista tietoa ja paikkatietoaineistoja.
- Metsätaloustoimijoiden linkittäminen vesistökunnostajien verkostoon ja tiedottaminen vesiensuojelun kehitystyöstä ja rahoitusmahdollisuuksista

Länsi-Lapin ammatti-instituutin vastualueet:

- Suorittaa vastikkeettomana työnä koekalastusta yhteistyössä valitussa kohdevesistöissä

Lapin maa- ja kotitalousnaisten vastualueet:

- Tarjoaa maisemanhoito- ja kosteikkokohteissa asiantuntija- sekä suunnitteluapua.

Kemijoen vesiensuojeluyhdistys ry.

- VESKU-hankkeesta tiedottaminen.
- Olemassa olevien tietojen jakaminen ja verkostojen hyödyntäminen hankkeessa

Hanke linkittää toimijoilta tietoa Metsähallitukselle valtion metsämailla olevien valuma-alueiden kunnostustarpeista. Metsähallitus valitsee suunnitteluun ja toteutukseen kunnostuskohdealueet itsenäisesti. (Metsähallituksen osallistumista ei ole vielä vahvistettu)

4.3 Toteutusaikataulu

Hanke toteutetaan 1.6.2019 – 30.11.2020 välisenä aikana.

5 VESIOIKEUDELLISEN LUVAN TARVE

Hankkeessa tehtävien kunnostustoimenpiteiden vesioikeudellisen luvan tarve arvioidaan tapauskohtaisesti Lapin Ely-keskuksen toimesta. Tarvittavien lupien hakijoina toimivat paikalliset toimijat.

6 RAHOITUS

6.1 Rahoitussuunnitelma

Hankkeelle haetaan rahoitusta Ympäristöministeriöstä ”Avustukset vesiensuojelun tehostamisohjelman toteuttamiseen” toimenpiteestä kunnostushankkeet ja alueelliset asiantuntijaverkostot.

Hankkeen rahoitukseen osallistuvien kuntien rahoitusosuudet on arvioitu hankkeen toimenpiteiden alueellisten kohdentamistarpeiden mukaisesti. Arviointiin on käytetty alueellisia vesienhoitosuunnitelmia ja toimenpideohjelmia sekä Lapin ELY-keskukseen sekä alueen kuntiin tulleita kunnostushankealoitteita ja tiedusteluita.

Hankkeen arvioidut kustannukset ovat yhteensä 120 000 euroa.

Rahoitusosuudet:

Ympäristöministeriö	90 000 (75 %)
Ranuan kunta	5 000
Simon kunta	5 000
Rovaniemen kylien kehittämissäätö	5 000
Osuuskunta Virtatiimi	5 000
Stora Enso Oyj	5 000
Vastikkeeton työ (talkootyö)	5 000

Palkkauskulut koostuvat projektissa työskentelevien henkilöiden palkkakuluista. Hankkeessa tulee työskentelemään kokoaikainen projektikoordinaattori/vesistö-kunnostusasiantuntija sekä osa-aikainen sihteeri. Hankkeen kesto on 18 kk, johon työntekijöille on sisällytetty 14 kk:n palkkarahat.

Ostopalveluihin sisältyy suunnitelmia, joilla on myös esimerkkiarvoa. Työpajoihin ja esimerkkisuunnitelmien laatimiseen liittyen tarvitaan mahdollisesti biologisen tausta-aineisto varten koekalastuksia ym maastotutkimuksia. Lisäksi ostopalveluna hankitaan hankeesitteet, esittelytaulut ja mahdollisesti muuta esittelymateriaalia.

Vuokrat koostuvat toimitilojen vuokrista, tilaisuuksissa tarvittavan videotykin kuluista sekä puhelimien kuluista. Lisäksi vuokriin sisältyvät tilaisuuksien pitopaikkojen tilavuokrat.

Matkakulut koostuvat kilometrikorvauksista, henkilöiden päivärahoista ja yöpymisistä.

Muiden kustannusten suurimmat erät ovat työpajatilaisuuksien kahvitukset ja kunnostuspaukukset. Muita kuluja ovat myös postitus, kopiointi, lehti-ilmoitukset.

Liitteenä olevaan budjettiin sisältyy hankkeen tiedottamisesta aiheutuvia kuluja, lehti-ilmoituksia ja www-sivujen ylläpidosta aiheutuvia kustannuksia. Hankkeeseen sisältyy myös muuta tiedotusluonteista toimintaa, joka on katsottu olevan hankkeen varsinaista toimintaa eikä tiedotusta.

Yhteistyökumppanit osallistuvat hankkeeseen pääosin omalla kustannuksellaan.

7 TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI

Hankkeen tuloksista ja etenemisestä raportoidaan rahoittajalle maksatushakemusten yhteydessä väliraporteilla ja loppuraportilla sekä indikaattorilomakkeilla.

Hankkeessa laaditaan kohdeluettelot kunnostus- ja neuvontakohteista. Vesistö-kunnostusten kohdeluettelosta käy ilmi mm. kohteen koko, keskeiset ongelmat, kunnostustarve ja tarvittavat ja toteutetut toimenpiteet. Hanke jakaa olemassa olevia opasmateriaaleja kohderyhmille.

Hankkeesta tiedotetaan Osuuskunta Virtatiimin www-sivuilla, joille kootaan hankkeessa tuotettavaa materiaalia ja tiedotetaan hankkeen tapahtumista. Tapahtumista tiedotetaan myös lehti-ilmoituksilla ja suorilla yhteydenotoilla kohderyhmille. Yleisötilaisuuksiin ja kunnostuspauksiin kutsutaan paikallislehdistön edustajia. Hanketta pyritään saamaan esille myös maakunnan päätiedotusvälineissä.

KUSTANNUSARVIO

Palkat sivukuluineen	a summa	määrä	yht
Projektikoordinaattori/neuvoja	4300	14	60200
Sihteeri (osa-aikainen)	960	14	13440
Yhteensä			73640

Matkakulut	a summa	määrä	yht
Projektikoordinaattori/neuvoja	860	14	12040
Sihteeri	300	14	4200
Majoituskulut	400	14	5600
Yhteensä			21840

Vuokrat	a summa	määrä	yht
Toimisto	250	14	3500
Yhteensä			3500

Ostopalvelut	a summa	määrä	yht
Esimerkkisuunnitelmat	3000	3	9000
Asiantuntijoiden palkkiot ja kulukorvaukset	700	6	4200
www-sivusto		1	220
Yhteensä			13420

Muut kustannukset	a summa	määrä	yht
Yleisötilaisuudet ja kahvitukset	100	10	1000
Kunnostustempaukset ja työnäytökset	1000	4	4000
Tiedotus ja esite- ja koulutusmateriaalit			1000
Lehti-ilmoitukset			1600
Yhteensä			7600

Kaikki yhteensä €	120000
--------------------------	---------------

